

FRÁSÖGN

af vetrarfundi þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu í Vín 20.–21. febrúar 2020.

Af hálfu Íslandsdeildar ÖSE-þingsins sóttu fundinn Gunnar Bragi Sveinsson, formaður, Bryndís Haraldsdóttir, varaformaður, og Guðmundur Andri Thorsson, auk Bylgju Árnadóttur, alþjóðaritari.

Að venju var embættismönnum ÖSE boðið að ávarpa þingfund og málefnanefndir og kynna starf stofnana ÖSE. Formaður ÖSE, Edi Rama, forsætis- og utanríkisráðherra Albaníu, kynnti áherslur Albana meðan á formennsku þeirra í ÖSE stæði. Hann sagði Albani leggja áherslu á stöðugleika og samtal og á að innleiða stefnu ÖSE. Rama sagði innlegg ÖSE-þingsins í starf ÖSE mikilvægt enda þekktu þingmennirnir kjördæmi sín og málefni þeirra best. ÖSE-þingið væri ekki bundið af reglum um samhljóða ákvarðanir líkt og ÖSE og gæti þess vegna stuðlað að framförum þegar kæmi að erfiðum málum. Þingið væri vettvangur fjölbreytileika þar sem þingmenn með ólíkar skoðanir kæmu saman og réði úrslitum varðandi árangur ÖSE.

Í ávarpi sínu fjallaði George Tsereteli, forseti ÖSE-þingsins, um stöðu ÖSE í ljósi stjórn málaþróunar í heiminum. Hann benti á að liðin væru 30 ár frá því að alda breytinga hefði gengið yfir álfuna og Sovétríkin riðuðu til falls. Á örlagaríkum leiðtogafundi ÖSE í París 1990 hefðu aðildarríkin beint sjónum sínum að tengslum mannréttinda og öryggis. Síðar hefði sýnt sig að ekkert fengi stöðvað framgang lýðræðisins. Óstöðugleiki í stjórn málum hefði hins vegar einkennt undanfarin ár. Almennigur krefðist meira af stjórn málamönnum en loforða og innantómra slagorða. ÖSE hefði enn ekki tekist að leysa deilur í Transnistríu, Nagorno-Karabakh eða Georgíu og mannréttindabrot og brot gegn alþjóðalögum í austurhluta Úkraínu hefðu litað starf ÖSE-þingsins í fimm ár. Tsereteli gagnrýndi skort á pólitískum vilja til að finna lausn á deilunni í Úkraínu. Átökin gerðu ÖSE erfitt fyrir að takast á við aðrar ógnir, þar á meðal hryðjuverkaógnina, skort á umburðarlyndi, loftslagsbreytingar og spillingu. Nauðsynlegt væri fyrir ÖSE-ríki að gera málamiðlanir til að takast á við áskoranir nútímans.

Þingið hélt sérstaka umræðu um baráttu gegn gyðingahatri, mismunun og skort á umburðarlyndi. Andrew Baker, rabbíni og sérstakur fulltrúi formanns ÖSE í baráttunni gegn gyðingahatri, sagði gyðingahatur vera vaxandi vandamál á ÖSE-svæðinu. Hann varaði sérstaklega við nýju formi gyðingahatus sem fælist í að skrímslavæða Ísrael og draga í efa tilverurétt ríkisins. Herferðir sem miðuðu að því að sniðganga ísraelskar vörur græfu undan ríkinu. Sömuleiðis sagði hann tilraunir til að banna trúarlega slátrun eða umskurð barna skapa ógn við tilverurétt gyðinga. Í umræðum um þessar tillögur væri einnig auðvelt að kynda undir gyðingahatri.

Fund nefndar um stjórn mál og öryggismál ávarpaði m.a. Neil Bush, formaður nefndar ÖSE um málaflökkinn og sendiherra Bretlands hjá ÖSE. Hann benti á að almennigur á ÖSE-svæðinu hefði áhyggjur af hryðjuverkaógn. Nauðsynlegt væri að skilja þessa ógn betur og greina hvaða ástæður væru að baki því að ungir menn gengju til liðs við ofbeldisfulla hópa. Einnig þyrfti að hafa í huga að konur gætu verið gerendur í hryðjuverkum, ekki síður en fórnarlömb þeirra. Megináherslan þyrfti að vera á stuðning við viðkvæm samfélög í þeim tilgangi að koma í veg fyrir liðssöfnun hryðjuverkasamtaka. Lamberto Zannier, fulltrúi ÖSE gagnvart þjóðarbrotum, ávarpaði einnig fundinn. Hann benti á að aukinn fjölbreytileiki samfélaga væri að mörgu leyti áskorun. Aukinn klofningur á vettvangi stjórnmála væri viðbragð við þessu álagi en Zannier ítrekaði að nauðsynlegt væri að fjárfesta í fjölbreytileika samfélaga. Á fundinum var einnig haldin sérstök umræða um aðkomu ÖSE að lausn langvinnra átaka. Tuula Yrjölä, framkvæmdastjóri Átakaforvarnamiðstöðvar ÖSE (e. *Conflict Prevention Centre, CPC*) sagði frá starfi miðstöðvarinnar. Meginverkefni hennar er að vakta átök og koma upplýsingum áleiðis en einnig veitir stofnunin starfsfólki ÖSE þjálfun í málamiðlun og friðarumleitunum.

Nefnd um efnahags-, vísinda-, tækni- og umhverfismál hlýddi á ávörp frá Sherzod Asadov, formanni efnahags- og umhverfisnefndar ÖSE og sendiherra Úsbekistans hjá ÖSE, og frá Vuk Žugić, sendiherra Serbíu hjá ÖSE sem stýrir verkefnum ÖSE á sviði efnahags- og umhverfismála. Á fundinum var sérstök umræða um áhrif loftslagsbreytinga á öryggismál og hlutverk þingmanna. Torill Eidsheim, sérstakur fulltrúi ÖSE-þingsins um norðurslóðamál, opnaði umræðuna. Hún benti á að hitastig hefði hækkað meira á norðurslóðum en annars staðar í heiminum. Sífelld fleiri beindu sjónum sínum að áhrifum loftslagsbreytinga á öryggismál og ógnir. Loftslagsbreytingar myndu hafa áhrif á samfélagið á ýmsa vegu. Lifnaðarháttum frumbyggja væri ógnað og bæði íbúar og atvinnulífið stæðu frammi fyrir breytingum. Í umræðum var lögð áhersla á nauðsyn þess að grípa til aðgerða gegn loftslagsbreytingum. Bent var á að loftslagsbreytingar hefðu breytt því hvernig jarðarbúar skilgreindu öryggi. Á fundinum var einnig rætt um innviðaverkefni kínverskra stjórnvalda sem kallað er *Belti og braut*.

Fund nefndar um lýðræðis- og mannréttindamál ávarpaði m.a. Ivo Šrámek, formaður nefndar ÖSE um lýðræðis- og mannréttindamál og sendiherra Tékklands hjá stofnuninni. Hann greindi frá áherslum nefndarinnar fyrir árið 2020, en höfuðáhersla verður lögð á að auka þátttöku þjóðþinga í málefnum ÖSE. Sjónum verður beint að einstökum málefnum og reynt að ná áþreifanlegum árangri á vettvangi. Sérstaklega verður horft til þess að koma í veg fyrir pyntingar. Sérstök umræða var haldin um alþjóðlegt samstarf um mannréttindi og fundinn ávörpuðu Michelle Bachelet Jeria, mannréttindastjóri Sameinuðu þjóðanna, og Ingibjörg Sólrún Gísladóttir, framkvæmdastjóri Mannréttinda- og lýðræðisstofnunar ÖSE (ODIHR). Bachelet fagnaði gefandi samstarfi við ODIHR og lýsti áhuga sínum á að styrkja þetta samstarf og koma fastri mynd á það. Hún varaði við notkun gervigreindar til að bera kennsl á einstaklinga sem gætu ógnað þjóðaröryggi og benti á að sýnt hefði verið fram á hlutdrægni gervigreindar. Nauðsynlegt væri að byggja upp samfélög sem væru friðsæl vegna þess að þau væru sanngjörn. Í þeim tilgangi þyrfti að standa vörð um réttarríkið og borgaralegt samfélag, tryggja fjölmiðlafrelsi og stjórnmalabátttöku almennings. Gagnrýni væri gagnleg og skilaði bættu samfélagi. Frelsi til að tjá skoðanir sem væru á skjön við stjórnvöld væri ekki hryðjuverkastarfsemi heldur mannréttindi. Hún lagði áherslu á mikilvægi þess að koma í veg fyrir stigmögnun átaka. Með því að koma í veg fyrir átök væri hægt að bjarga milljónum mannlífa. Friður ylti á okkur sjálfum. Við gætum tekist á við óánægju eða beðið þar til hún græfi um sig og brytist út í átökum.

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir sagði mikilvægt að líta yfir farinn veg og standa vörð um þann árangur sem hefði áunnist í alþjóðlegu samstarfi á undanförunum áratugum. Þar bæri hæst samstarf þjóða á vettvangi Sameinuðu þjóðanna, Evrópuráðsins og ÖSE. Frá því að friðsamleg mótmæli sameinuðu álfuna fyrir 30 árum hefði náðst mikill árangur í baráttu fyrir mannréttindum. Það væri hins vegar áhyggjuefni hversu mjög klofningur hefði aukist. Meðal stjórnmalamanna og almennings væru sífelld fleiri sem litu á einstaklinga með ólíkar skoðanir sem óvini sína. Ingibjörg Sólrún ítrekaði að helförin hefði ekki dottið af hinnum ofan og sagði mikilvægast að bregðast ekki við með afskiptaleysi.

Guðmundur Andri Thorsson vakti máls á aðskilnaði barna frá fjölskyldum sínum á landamærum Bandaríkjana og Mexíkós. Bandarísk stjórnvöld fangelsuðu fólk sem kæmi ólöglega til landsins og börn þeirra einstaklinga væru þá skilin frá foreldrum sínum og komið fyrir hjá félagsmálayfirvöldum. Hann benti á að þrátt fyrir dómsúrskurð í júní 2018 um bann við sundrung fjölskyldna hefðu um 900 börn verið skilin frá foreldrum sínum frá því að úrskurðurinn féll. Aðskilnaðurinn væri langur, að meðaltali meira en 150 dagar, og aðstæður barnanna óboðlegar. Guðmundur Andri sagði bandarísk stjórnvöld nýta sér fjölskylduaðskilnað í þeim tilgangi að fæla fólk á faraldsfæti og hælisleitendur frá því að leita til Bandaríkjana.

Samhliða þingfundum voru haldnir hliðarviðburðir og fundir um ýmis málefni og stýrði Gunnar Bragi Sveinsson umræðum á kynningarfundum um niðurstöður sérstaks framsögumanns ÖSE-þingsins um morðið á Boris Nemtsov. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.oscepa.org.